

veszítik el lábuk alól a talajt. Mint a feltámadás tanúi, elmennek az akkor ismert világ minden részébe, hirdetik a feltámadottat, és szolgálnak neki embertestvéreikben. A feltámadt Jézussal való élményeikben annak bizonyosságát és igazolását látják, hogy a sors hatalma, a halál zsarnoksága megtört, elveszítette mérges fullánkját, nem kell tehát többé félni tőle. Felejtethetlenül foglalja össze Pál apostol a történetek lényegét egyetlen markáns mondatban: „A régi megszűnt, valami új valósult meg”.

A hitvallás és tanúskodás nem marad pusztán érzelmi és értelmi síkon. Megindul a világra szóló és a világot megváltoztató missziós tevékenység. A világtörténelmet ezentúl húsvét hajnalának látják. Az embernek nem szabad többé elcsüggednie. Az „erősségek és a hatalmak” éreztetik ugyan befolyásukat, de többé nem az övéké az utolsó szó. A reménység nem ügyetlen tapogatózás és próbálkozás többé, hanem húsvét perspektívája. Ebből és efelé irányul a hívő keresztény minden törekvése. „Ahol világosan felismerjük, hogy a halál hatalma megtört, ahol a feltámadásban megvalósult új élet csodája bevilágít a halál világába, ott nem kívánják az emberek a régi élet örökkévalóságát; ott elfogadják ettől a földi élettől azt, amit az éppen ad: . . . fontosat és kevésbé fontosat, jót és rosszat, örömet és fájdalmat . . . Ahol azonban még a halálé az utolsó szó, ott szövetkezik a haláltól való félelem egy dacos magatartással. Ahol a halálé az utolsó szó, ott a földi élet minden, vagy semmi” (Dietrich Bonhoeffer, Ethik, 22. o.).

A nyitott sír hasadékán, amelyet Krisztus keresztje és feltámadása vágott, az újjászervezett életnek és benne a megváltó szeretetnek végtelen sodró folyama nyomult és nyomul be a világba. — Ez húsvét és a húsvétban való hit: „A régi megszűnt, valami új valósult meg”. Németh József

NE FELEDKEZZÜNK MEG RÓLA!

Ötven évvel ezelőtt költözött az Urhoz Torma testvér

A budakeszi temető csak néhány lépésnyire van a település központjától, a templomtól, a tanácsházától és a plébániától. A volt Zárda-iskola mögött terül el és terjeszkedik a „holtak udvara”, általában szépen rendbentartott síremlékekkel. Ha az embernek ideje van körültekintésre, fellelheti az egyik főút közvetlen-közelében, egy fehérkérű nyárfa mellett, a messziről talán nem különösen feltűnő, de közelebről mégis elűtő síremléket. A műkö oszlopra nem a megszokott feliratot vésték, hanem egy hosszabb szöveget: „A kereszt szilárd fa, jól lehet abba kapaszkodni.” Majd, mintegy életprogramul: „Életem ne legyen egy ifjú szomorú hervadása, hanem Jézusba jegecesedése.” És fölötte a név és évszám: TORMA KÁLMÁN S. J. 1914–1937. A másik rendkívüli ezen a síron, hogy télen-nyáron mindig virít rajta virág, koszorú; még ötven év után is akad valaki, vagy akadnak valakik, akik szívében ott él a kegyelet és hála, és erről folytonosan bizonyosságot kívánnak tenni.

Nem, nem rokonokról van szó. Hiszen a fiatalember, kinek emlékét ez a sírkő őrzi, édesapját kisgyermek korában elvesztette, testvére nem volt, édesanyja is már közel két évtizede halott. Ki volt tehát ez a huszonkét és fél évet megélt fiú, hogy fél évszázad után is él még emléke sokak szívében?

Most, halála ÖTVENEDIK FORDULÓJÁN, erre próbálunk néhány sorban felelni.

A Mecsek déli lejtőjének egy kedves, szép völgyében fekszik Kővágószőlős; itt született Kálmán, 1914. május 29-én. Édesapja gazdálkodó ember volt, de nem sokáig örülhetett kicsi fiának, mert két hónapra rázúdult Európára az első világháború. A családból is elragadta a kenyérkeresőt, hogy majd fejlődéstől testileg-szellemileg megrokkanna térjen haza, és néhány év múlva, a háború áldozataként, alig harminc évesen távozzék az életből. A kicsi gyermek, Kálmánka, rendkívül eleven, a gyermekkor minden örömét élvezni akaró kisfiú érezte édesapja hiányát, hiszen második elemiben, talán első önálló fogalmazása gyümölcsként ezt írta kis irkájába: „Vida Mária, özvegné, Torma Kálmán, árvagyerek.”

Az édesanya biztosabbnak látta életvitelét és gyermeke jövőjét, ha visszatér szülőfalujába, a Pécstől húsz kilométernyire fekvő Szentlőrincre. Itt járta Kálmán az elemi iskola öt osztályát; felfigyelt rá a falu plébánosa, és rábeszélte a fiú édesanyját, hogy adja be a kisfiút a pécsi ciszterciták gimnáziumába. Így lett Kálmánból tizenegy évesen gimnazista. Eleinte mindennap vonattal tette meg az utat a városig. Amikor négy évvel később édesanyja a nagyobb kereset reményében először Pécs-Bányatelepre, majd a Pécs városa közvetlen közelébe fekvő Rácvárosba költözött, onnan járt a fiú mindennap iskolájába. Kálmán nem volt mintadiák. Vidámsága, életszeretete sokszor szertelenségbe csapott át, de osztálytársai és tanárai becsülték a nagy mókamestert, mert alapjában véve rendkívül becsületes és szolgálatkész fiú volt.

Otthon a dolgok egyre rosszabbra fordultak, és kétségessé vált, hogy Kálmán folytathatja-e gimnáziumi tanulmányait. Ebben az időben a tizenöt éves kamasz csodálatraméltó elszántságról, lelki és nem utolsó sorban fizikai erejéről tehetett tanúságot. Mint sokan mások, ezekben az években nálánál gyengébb tehetségű vagy éppen sértéssel lustább diákok instruálásával tartotta fenn magát, de mivel ez a „kereset” is kevésnek bizonyult, a vakációt kénytelen volt kemény munkával eltölteni. Gyakran járt ki, főként hétvégeken, szeretett nagyanyjához Kővágószőlősre; nem kirándulni, hanem ott megragadta a kapa és ásó nyelét, vállára vette a nehéz permetezőgépet, megrakta a szekeret, hogy valamiképpen segítségére legyen nagyanyjának. 1931 júniusában, hogy anyagi gondjain segítsen, munkát vállalt a téglagyárban. Eleinte könnyebb munkát végzett, de később, hogy keresete nagyobb legyen, beállt a sorba talicskázni. Mindig vidám természete, s kifogyhatatlan ötletgazdagsága, hogy másokon, a gyengébbeken segítsen, hamar kedvelté tette őt csaknem valamennyi munkatársa előtt, és később is a legnagyobb szeretettel és megbecsüléssel gondoltak rá.

Közben lelki élete egyre mélyült. Az évi szokásos iskolai lelkigyakorlatait mindig komolyan végezte, egyre nagyobb vonzóerőt gyakoroltak rá a jezsuita atyák, akik az akkortájt megépült gyönyörű Jézus Szíve (Pius) templomban egyre erőteljesebben kapcsolódtak be Pécs város lelkipásztori munkájába. Kálmán szívesen járt oda szentbeszédre, különben is lakása e templom közelében volt. Közben a ferences Nándor atyának, gyóntatójának vezetésével komolyabb és rendszeresebb lelki életet kezdett élni. A jezsuita atyák közül különösen a Pius Kollégium akkori rektora, P. Somogyi Jenő volt rá döntő hatással. Az ő tüzes és átélt prédikációi megérlelték benne az elhatározást, hogy ő is jezsuita lesz. 1932 őszén jelentkezett P. Somogyinál, aki kedvesen biztatta, könyvekkel látta el, és így egyre jobban megerősödött elhatározásában. Kimondhatatlanul boldog volt, amikor 1933. június 21-én, Szent Alajos napján, az éppen pécsi hivatalos látogatáson levő akkori tartományfőnök, P. Bíró Xavér Ferenc személyesen közölte vele, hogy felvette a Jézus Társaságba. Édesanyja anyagi helyzete is némileg rendeződött, s így nem volt akadály, hogy 1933. aug. 19-én a Jézus Társaság magyar rendtartománya újoncházában, a zugligeti Manrézában, megkezdhesse szerzeteséletét. E sorok írója tanúja volt annak a jelenetnek, amikor a Manréza utcájának a végén bekanyarodva, megpillantotta az impozáns épületet, hogyan tette le kis motyóját, hogyan tárta ki két karját, és kissé patetikusán, de egészen őszintén így kiáltott fel: „Hála neked, Istenem, hogy idáig eljutottam!”

Az a világ, melybe Kálmán szíve vágyát követve belecsöppent, a megértő szeretet világa volt. Első pillanattól kezdve igen-igen jól érezte magát. A noviciátus szükséges fegyelme, a napot megfelelően széttördelő napi foglalkozások számára nem jelentettek külön gondot. A fizikai munka, mert ilyen is akadt rendszeresen, meg egyenesen felvidította: akár talicskázásról, akár folyosó felmosásról, akár rántás keverésről volt szó; neki semmi sem volt nehéz, semmi sem volt sok. Az Úr Jézus iránti szeretete, hivatástudata, önmagát mindenestül odaadó szép szándéka természetesen elmélyült, tartalmat és mélységet kapott a november 13-án, Kosztka Szent Szaniszló ünnepén kezdődő harmincnapos lelkigyakorlatokban. Jóföltételei között egyképpen szerepelnek a hibái ellen való küzdelem elemei, a szerzetesi fogadalmak elmélyítésére tett elhatározás, valamint a magát áldozatul följajnló vágyakozás. Nem tudjuk, ekkor sejtette-e már, hogy az Úr, nem is olyan nagyon sokára szaván fogja.

A belső béke, a megélt helyénvalóság útja kanyart vett. A Golgota felé kanyarodott. Csodálkozva, értetlenül, – s valljuk be – kissé megbotránkozva szemléltek testvérünk nagy elszántságát és vágyakozását a vezeklő és magát mindenestül áldozattá tevő életforma után. Csak az okos és megfontolt előjáról irányítás tartotta féken Kálmán testvérünk e nagy-nagy kívánságát... De aztán kanyargóssá vált az eddigi egyenes út. Nem hirtelen, lassacskán. Egy éjszaka vért hányt. Sokat. Ezt észlelve, készült halálára. Aztán minden rendeződni látszott. Még az orvosi vizsgálat is megnyugtató volt. Készült az emlékezetes májusi próbapredikációjára. El is mondta szokatlanul nagy érdeklő-

dést keltve. De valahogy sűrűsödött körülötte a levegő. Nem értették meg. Az a szüntelen lángolás, a vezeklésben való szertelenségre törekvés nem normális. Szenvedett emiatt. Ez is előkészület volt az elkövetkezőkre.

1934. július: nagyvakáció. Torma testvér már csaknem állandóan lázas. A naplója is vall: „Rosszullét, állandó magas láz. Köhögés. Ó, édes Jézusom, meddig szolgálhatlak még híven? ...“

Július közepén már a betegteremben van. „Meghalok? Nem halok? Mindegy. Szeretném soká vinni a keresztet.“

Még egy kis huzavona (nincs hely a szanatóriumban), és 1934. augusztus 28-án reggel bevonul a budakeszi Erzsébet (ma Korányi) Szanatóriumba, hogy onnan majd közel 30 hónapig tartó csaknem szakadatlan szenvedésben megedzve, átadhassa életét Annak, akit oly nagyon szeretett.

Ami itt végbement, azt jellemezze a kezelőorvosa, aki barátjává, csodálójává lett. „Ha valaki Torma testvér közel hároméves betegségének, a hosszas, hidegrázástól és borzongástól gyakran kísért lázas állapotnak, az általános rosszullétnek, a kétoldali erőltetett légmellkezelésnek, több, mint hatvan töltésnek és összesen harmincnégy ízben végzett, néha órákig tartó mellkascsapolásnak és mellkasmosásnak a szenvedéseit nehezen tudná elképzelni, – gondoljon csupán a beteg közel hetven napos agóniájára, amelynek folyamán a nap minden órájában többször kínoztá olyan fulladási roham, hogy ő is és orvosai is percekre sem becsülték életét – akkor némi enyhe fogalom-félt nyerhet magának arról a testi szenvedésről, amit ez a törekeny kis test, de minden tekintetben nagy szív, oly türelmesen elviselt.“

Íme, ez volt az „a keret“, melyben testvérünk folytatta életét. Közben, bár a test egyre gyengébb let, a lélek a kegyelem hatására mindig erős maradt. A harmadfél éves szanatóriumi tartózkodás, mely Tóth Árpád szavaival valóban „a múltnak háttal, és a halállal szemközt“ folyt le, nem nélkülözte az „eseményeket“. Elesettségében általában korán kelt, hogy lehetőleg hűségesebben elvégezze lelki dolgait. Az étkezések – egyre fokozódó étvágytalansága miatt – egyre kínosabbá váltak. Jól tudta, hogy a szeretet igazi próbája, mely „hasonló a főparancs elsejéhez“, a második, a felebaráti szeretet, ezt tette kifogyhatatlan ötletességgel, sokszerűen, áldozatosan mindaddig, míg csak fizikai erejéből tellett. Senkít sem zárt ki tevékeny, segítő szeretetéből. Végigjárta a beteget, az újaknak bemutatkozott, a régiekkel eltréfálkozott, és egy-egy látogatása után a belőle sugárzó hit, bizalom és a kifogyhatatlan humor valósággal új színt, új erőt öntött a betegekbe. Megsejtték áldozatos, istenszerető lelkét.

„Nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem – írja az egyik szemtanú, aki betegtársa volt –, hogy meg ne fogja az embereket, bűnösöket, minden valáskülönbség nélkül. A haldoklók mellett gyakran ott volt. Füzetében kilencvenhat nevet jegyzett föl, akiknek halálánál jelen volt, és segítette őket a végső küzdelemben. A szenvedéseket bámulatos türelemmel viselte. Másokért szenvedett. Tudom, hogy minden töltése, csapolása valakiért ment az „égi postahivatalba“. Állandóan jókedvű volt: nem tudott savanyú arcot látni maga körül. Amerre járt, szórta az örömet és a vidámságot. Kapcsolatunkat egy

Móra-idézet illusztrálhatja: „Köszönöm, hogy kezed kinyújtottad felém, árnyául elfogadtál sugárzó életemnek.”

Volt, aki nem helyeselte azt a folytonos nyüzsgést, túlzásnak, oktalanságnak tartotta, hátráltatja gyógyulását, ez az oka, hogy nem tud felépülni. A kezelő főorvosnak azonban más volt a véleménye: „Ha az erkölcsi bajokon nem segíthetett volna, az még jobban hátráltatta volna gyógyulását.”

Közben bekövetkezett az, amit ő maga „a legnagyobb fájdalomnak” nevezett. Féléve már a rendházon kívül tartózkodott, s ez az egyházi törvény szerint egy szerzetes számára csak külön szentszéki engedéllyel valósítható meg. De az ilyen engedélyt, — újoncra lévén szó — Torma testvér nem kaphatta meg; az előljárója kötelességszerűen közölte vele, hogy hivatalosan nem tagja többé a Jézus Társaságának. Ugyanez történt ismertebb novicius-társa, Kaszap István esetében is. Nem, nem roppant össze a hír hallatára, de fáj, nagyon fáj neki. Karácsonyra írt levelében képet ad belső életéről.

„Igen, mostanában a lelki szenvedések mellé (a Társaságból való elbocsátás) az Úr adott fizikai fájdalmakat is bőven, ó, de ugyan mindegy, hogy a kereszt fája milyen fából készült, a fontos az, hogy kereszt és az isteni Szív mutatja meg azt nekünk. Szeret, ó, nagyon szeret az édes Jézus. Boldog vagyok, és nem cserélnék senkivel. Örülünk a köztünk megjelenő Istennek, aki megtanított engem, hogy elevenen rothadva is égbe nézzek, sőt kívánni azt, amit Ő választott, hogy bennünket megváltson a kereszttel...”

1936 augusztusában már érzi, hogy nincs segítség. Öntudatosan készül a halálra. Nem akarja, hogy édesanyját a váratlan halálhír megsomorítsa, ezért levelet ír neki: „Úgy érzem, hogy soká már nem bírom. Az első komolyabb krach végez velem. Úgy gondolom, hogy a jó Isten már megelégedte a sok szenvedést, és hagy egy kicsit pihenni. Én már nagyon vágyom az ég után.”

Október 30-án ezt jegyzi be naplójába: „Kezdődik nekem is!” És átköltözik bámulatra méltó apostolkodásának színhelyére, az elkülönítőbe. Szívében él a bizonyosság: innen aztán élve nem viszik el többé. Ezután tömör helyzetképet ír kis füzetébe:

Nov. 3.: Harminc látogató. Apostolkodom.

Nov. 4.: Készülök a halálra. Örömmel. Csapolás.

Nov. 10.: Rendkívüli szenvedés.

Nov. 21.: Megajánlom magam teljes áldozatul, bármilyen szenvedésre.

És aztán még egy hallatlan nagy öröm a földi életben. A rend általános főnöke, a közvetlen előljárók kérésére, engedélyt ad, hogy a nagybeteg testvér letehesse az ún. ájtatossági fogadalmakat, ez biztosítja számára, hogy mégis a Jézus Társaság tagjaként halhat meg. November 23-án került sor a fogadalmak letételére. Ezután az írásbeli vallomás: „A jó Isten segítségével már elszakadtam mindentől. Ő segített azzal, hogy betegséget küldött rám. A VILÁG MOST MÁR TÁVOL ÁLL TŐLEM. Most, hogy itt a vég, jól össze kell szedni magam. Néha rettenetes fájdalmaim vannak. Ó, miért is nem tudok már meghalni!?”

De Isten szent Leike még formálni akarja ezt a lelket, hogy egészen kiégjen, és semmi salak ne maradjon benne...! És ez a kegyelemtől immár át-

meg átizzított lélek nem mond ellent. Íme, mintegy végső vallomásként írja naplójában: „Kissé megrokkanna, hajlott háttal, horpadt mellél, féltüdővel, de örömmel és szinte büszke öntudattal viselem magamon Jézus szenvedéseit egész a sírig. Tudom, hogy az okos Isten testileg összetört, és mintegy nyomorulttá tett, de lelkiileg nem fogok összeroppanni, ha velem lesz az Ő kegyelme. Nem zúgolódtam soha, hanem örültem a sok kegyelemnek, mellyel Isten elhalmozott . . .”

Aztán már csak néhány rövid, de sokatmondó bejegyzés:

Dec. 2.: Sok szenvedés.

Dec. 5.: Lelki kínok.

Dec. 6.: Fulladás.

Dec. 7.: Rendkívüli Isten-közelség. Igazi adventem van.

Dec. 14.: A főorvos úr megmondja, hogy nemsokára meghalok. Majd megöleltem.

Dec. 20.: Sose hittem, hogy ennyire szeret az Isten.

Dec. 21.: Agóniát álltam ki. Ó, irgalom! Alig bírom ki. Szeretek most is.

Dec. 28.: Nagyon elhagyatva érzem magam. Tehetetlenül fetrengve sebeimmel, fuldokolva, oxigénnel. Rettenetes nehéz szenvedés. Fulladás.

Dec. 29.: Szeretni, szenvedni, meghalni.

És az utolsó bejegyzés mégis:

Dec. 31.: Te Deum. Siess már. Hála, ezer hála, Jézusom, töméntelen kegyelmeidért.

És még öt hét hátra volt. Közben többször is elimádkozták a lélekajánlás imáját: „Indulj, keresztény lélek.” 1937. február 2-án még szeretett előljárója megáldoztatta, és ezzel búcsúzott tőle: „Testvér, ha jön az Úr, ezzel köszöntse: Jöjj, Uram, Jézus!” Másnap már nagyon csendes. Kezében a feszület és a rózsafüzér. Nincs a közelében senki. Nem fogják a kezét, nem törlik a halálverejtéktől gyöngyöző homlokát. Magányosan hal meg, mint Ura és Mestere a kereszt magasságának magányosságában, 1937. február 3-án, este fél kilenc órakor. Most ötven éve.

A. P.

EGY FELMÉRÉS TANULSÁGAI

A Római Püspöki Szinódus ez év végén a világiakról fog tárgyalni. Az előkészítő bizottság elküldött a világ püspökeinek s fontosabb katolikus intézményeinek egy dokumentumot, amely összefoglalja a II. Vatikáni Zsinatnak a világiakra vonatkozó tanítását, az azóta megtett lépéseket valamint a felmerült nehézségeket. A fejezetek végére kérdéseket is csatoltak azzal a céllal, hogy előmozdítsák a további munkálatokat és az anyaggyűjtést. A beérkező válaszok és kiegészítések alkotják majd azt a szöveget, amelynek alapján a szinódus atyái megkezdik tárgyalásaikat. „Olyan a szinódus témája — olvassuk a harmadik pontban —, hogy az arra való felkészülés céljából igen hasznosnak tűnik, ha a helyi egyházak (főleg a tapasztalatokra vonatkozólag) átfogó felmérést végeznek a világiak között.”

Különböző okok akadályoztak eddig abban, hogy ilyen átfogó kutatásokat